

Beter voor Natuur & Boer

Bijlages AGF

Versie 1.1 – 1 september 2024

Inhoudsopgave

BIJLAGE 1 – Alternatieve lijst	3
BIJLAGE 2 – Bloemenranden en windhagen.....	6
BIJLAGE 3 – Goedgekeurde Beslissing Ondersteunde Systemen (BOS).....	9
BIJLAGE 4 – Overzicht goedgekeurde ontwikkelingsmogelijkheden.....	10
BIJLAGE 5 – Groenbemesters en rustgewassen	11
BIJLAGE 6 – Nestelen	13
BIJLAGE 7 – Onderhoudsrichtlijnen insectenhotel	14
BIJLAGE 8 – OS balans	15
BIJLAGE 9 – Protocol scheiding producten op locatie Beter voor Natuur & Boer.....	17
BIJLAGE 10 – Risico- en verboden stoffen	18

BIJLAGE 1 – Alternatieve lijst

Beheerspunt

In het schema Beter voor Natuur & Boer zijn er lijsten met verboden stoffen, risico stoffen en stoffen met Milieu Belastingpunten waarop u moet reduceren of die u niet mag gebruiken. Met de alternatieve lijst willen wij u helpen met een lijst middelen die als alternatief gebruikt kunnen worden. Dit zijn middelen die lage milieubelastingpunten hebben en geen risico dan wel verbodenstoffen bevatten.

Actieve stof	Indeling	Type middel (Beter Voor)
Waterstofperoxide	Basisstoffen	Fungicide
Calciumhydroxide	Basisstoffen	Fungicide
Equisetum arvense L.	Basisstoffen	Fungicide
Extract van uienbollen (Allium cepa L.)	Basisstoffen	Fungicide
Koemelk	Basisstoffen	Fungicide
Lecithinen	Basisstoffen	Fungicide
Mosterdzaadpoeder	Basisstoffen	Fungicide
Salix cortex	Basisstoffen	Fungicide
Wei	Basisstoffen	Fungicide
Zonnebloemolie	Basisstoffen	Fungicide
Natriumwaterstofcarbonaat	Basisstoffen	Fungicide, Herbicide
Urtica spp.	Basisstoffen	Fungicide, Insecticide
Natriumchloride	Basisstoffen	Fungicide, Insecticide
L-cysteïne	Basisstoffen	Insecticide
Zwavel	Laag-risico stoffen	Fungicide
Aureobasidium pullulans (stammen dsm 14940 en dsm 14941)	Laag-risico stoffen	Fungicide
Bacillus amyloliquefaciens stam QST 713 (voorheen subtilis)	Laag-risico stoffen	Fungicide
Ampelomyces quisqualis stam aq 10	Laag-risico stoffen	Fungicide
Bacillus amyloliquefaciens AH2	Laag-risico stoffen	Fungicide
Bacillus amyloliquefaciens IT-45	Laag-risico stoffen	Fungicide
Bacillus amyloliquefaciens MBI 600	Laag-risico stoffen	Fungicide
Bacillus amyloliquefaciens stam FZB24	Laag-risico stoffen	Fungicide
Bacillus amyloliquefaciens subsp. plantarum D747	Laag-risico stoffen	Fungicide
Bacillus pumilus QST 2808	Laag-risico stoffen	Fungicide
Bacillus subtilis stam IAB/BS03	Laag-risico stoffen	Fungicide
Candida oleophila stam O	Laag-risico stoffen	Fungicide

Actieve stof	Indeling	Type middel (Beter Voor)
Cerevisane	Laag-risico stoffen	Fungicide
Coniothyrium minitans stam con/m/91-8	Laag-risico stoffen	Fungicide
COS-OGA	Laag-risico stoffen	Fungicide
Eugenol	Laag-risico stoffen	Fungicide
Extract van de theestruik	Laag-risico stoffen	Fungicide
Gliocladium catenulatum stam j1446	Laag-risico stoffen	Fungicide
Kaliumwaterstofcarbonaat	Laag-risico stoffen	Fungicide
Phlebiopsis gigantea stammen FOC PG 410.3, VRA 1835 en VRA 1984	Laag-risico stoffen	Fungicide
Pseudomonas chlororaphis stam ma342	Laag-risico stoffen	Fungicide
Pseudomonas sp. stam dsmz 13134	Laag-risico stoffen	Fungicide
Pythium oligandrum M1	Laag-risico stoffen	Fungicide
Streptomyces griseoviridis k61 isolaat	Laag-risico stoffen	Fungicide
Trichoderma afroharzianum stam T-22 (voorheen Trichoderma harzianum stam T-22)	Laag-risico stoffen	Fungicide
Trichoderma asperellum (voorheen T. harzianum) stammen ICC012, T25 en TV1	Laag-risico stoffen	Fungicide
Trichoderma asperellum stam T34	Laag-risico stoffen	Fungicide
Trichoderma atrobrunneum (voorheen Trichoderma harzianum) stam ITEM 908	Laag-risico stoffen	Fungicide
Trichoderma atroviride (voorheen T. harzianum) stammen IMI 206040 en T11	Laag-risico stoffen	Fungicide
Trichoderma atroviride AGR2	Laag-risico stoffen	Fungicide
Trichoderma atroviride stam I-1237	Laag-risico stoffen	Fungicide
Trichoderma atroviride stam SC1	Laag-risico stoffen	Fungicide
Trichoderma gamsii ICC080	Laag-risico stoffen	Fungicide
Waterig extract van de gekiemde zaden van zoete Lupinus albus	Laag-risico stoffen	Fungicide
Urea	Laag-risico stoffen	Fungicide
IJzersulfaat	Laag-risico stoffen	Herbicide
Plantaardige oliën / Kruidnagelolie	Laag-risico stoffen	Herbicide
Caprinezuur	Laag-risico stoffen	Herbicide, Insecticide
Nonaanzuur / pelargonzuur	Laag-risico stoffen	Herbicide, Insecticide
Vetzuren C7 t.e.m. C20	Laag-risico stoffen	Herbicide, Insecticide
Vetzuren C7-C18 en C18 onverzadigd kaliumzouten (CAS 67701-09-1)	Laag-risico stoffen	Herbicide, Insecticide
Vetzuren C8-C10 methylesters (CAS 85566-26-3)	Laag-risico stoffen	Herbicide, Insecticide
Paraffine olie (CAS 64742-46-7, CAS 72623-86-0 CAS 8042-47-5 en CAS 97862-82-3)	Laag-risico stoffen	Insecticide
Plantaardige oliën / Koolzaadolie	Laag-risico stoffen	Insecticide
Adoxophyes orana GV stam BV-0001	Laag-risico stoffen	Insecticide
Akanthomyces muscarius Ve6 (voorheen Lecanicillium muscarium stam Ve6)	Laag-risico stoffen	Insecticide

Actieve stof	Indeling	Type middel (Beter Voor)
Bacillus thuringiensis subsp. Aizawai stammen ABTS-1857 en GC-91	Laag-risico stoffen	Insecticide
Bacillus thuringiensis subsp. israelensis	Laag-risico stoffen	Insecticide
Bacillus thuringiensis subsp. Kurstaki stammen ABTS 351, EG 2348, PB 54, SA 11 en SA 12	Laag-risico stoffen	Insecticide
Beauveria bassiana 203	Laag-risico stoffen	Insecticide
Beauveria bassiana atcc74040	Laag-risico stoffen	Insecticide
Beauveria bassiana IMI389521	Laag-risico stoffen	Insecticide
Beauveria bassiana PPRI 5339	Laag-risico stoffen	Insecticide
Beauveria bassiana stam 147	Laag-risico stoffen	Insecticide
Beauveria bassiana stam GHA	Laag-risico stoffen	Insecticide
Beauveria bassiana stam NPP111B005	Laag-risico stoffen	Insecticide
Cydia pomonella granulose virus	Laag-risico stoffen	Insecticide
Helicoverpa armigera nucleopolyhedrovirus (HearNPV)	Laag-risico stoffen	Insecticide
Isaria fumosorosea Apopka stam 97 (voorheen Paecilomyces fumosoroseus apopka stam 97)	Laag-risico stoffen	Insecticide
Kieselgur (diatomaceous earth)	Laag-risico stoffen	Insecticide
Maltodextrine	Laag-risico stoffen	Insecticide
Metarhizium brunneum stam Ma 43 (voorheen Metarhizium anisopliae var anisopliae)	Laag-risico stoffen	Insecticide
Paecilomyces fumosoroseus stam Fe9901	Laag-risico stoffen	Insecticide
Spodoptera exigua multicapsid nucleopolyhedrovirus (SeMNPV)	Laag-risico stoffen	Insecticide
Spodoptera littoralis nucleopolyhedrovirus	Laag-risico stoffen	Insecticide
Bacillus firmus I-1582	Laag-risico stoffen	Nematicide
Purpureocillium lilacinum PL 11	Laag-risico stoffen	Nematicide
Purpureocillium lilacinum stam 251 (voorheen Paecilomyces lilacinus stam 251)	Laag-risico stoffen	Nematicide

BIJLAGE 2 – Bloemenranden en windhagen

Binnen het Beter voor Natuur & Boer programma vragen wij u om bloeiende randen langs uw akkers of erf in te zaaien. Bloeiende randen trekken insecten aan en bevorderen daarmee de biodiversiteit. Deze bloeiende randen dienen inheemse en meerjarige bloemenmengsels te zijn. Deze inheemse bloemenmengsels trekken daarmee ook inheemse insecten aan. Daarnaast adviseren wij om voor bloemrijke mengsels te kiezen, mede voor een mooie uitstraling.

Beheerspunt

Bedekte teelt en cellenteelt

De bloemenrand:

- Is een gebied van 400 m².
- Bestaat uit een meerjarig bloemenmengsel uit de streek. Als de mogelijkheden hiervoor beperkt zijn, kan het oppervlak van 400 m² worden aangevuld met inheemse, bij voorkeur bloeiende tuinplanten, zoals hoge/lage vegetatie, struiken, bomen en heggen.
- Wanneer de fysieke ruimte aantoonbaar beperkt is werkt de teler samen met plaatselijke instanties om minimaal 400 m² in te zaaien met meerjarig goedgekeurd mengsel en/of voldoet een kleiner oppervlak ook.
- Als het gebied naast een waterloop wordt gebruikt voor bloeiende randen, mogen deze randen het onderhoud van de waterloop door het Waterschap niet belemmeren.
- Het totaal oppervlak mag in twee delen verdeeld worden.

Fruitteelt

De bloemenrand:

- Is een gebied van minstens 400 m² per hectare.
- Bestaat uit een meerjarig bloemenmengsel uit de streek.
- Hoeft niet langs percelen te staan waar Beter voor Natuur & Boer gewassen worden verbouwd.
- Wordt niet bemest en er wordt geen gewasbescherming op toegepast.
- Bevindt zich langs één zijde van het perceel.
- Kan ook in het gebied staan waar hagelnetten zijn bevestigd (met inbegrip van de bomen aan de kop van een rij).
- De verplichting van minimale oppervlakte geldt tot 2.000 m² per bedrijf.

Als er onvoldoende fysieke ruimte is om een gebied van 400 m² per hectare in te zaaien vult de teler aan met een “biodiverse heg” waarbij:

- 1 meter “biodiverse heg” gelijk staat aan 60 m² bloemen strook (7 meter staat gelijk aan de verplichte 400 m²)
- De haag bestaat uit verschillende bloeiende boomsoorten bestaat voor een optimale bloeihoogte.
- Voor een bestaande windkering (aangelegd voor 2024 geldt: steeds als er openingen ontstaan in bestaande heggen vult de producent aan met minimaal 3 bloeiende soorten.
- Voor een nieuwe windkering geldt: deze wordt opgebouwd uit minimaal 7 bloeiende soorten.

Volle grond

De bloemenrand:

- Is beschikbaar voor minimaal 33% van de percelen waar voor Beter voor Natuur & Boer gewassen worden geteeld, met een minimum van 400 m² per bedrijf.

- Heeft een minimale breedte van drie meter.
- Bestaat uit een meerjarig bloemenmengsel uit de streek.
- Bevindt zich langs één zijde van het perceel en meer specifiek bevindt zich aan een zijde van de waterloop indien aanwezig.
- Wordt niet bemest en er wordt geen gewasbescherming op toegepast.
- Hoeft niet verplicht geplaatst te worden langs percelen waar elk jaar Beter Voor producten worden verbouwd als gevolg van gewasrotatie.
- In het geval van gehuurde/geleasde percelen overlegt de teler met de verhuurder waar de meerjarige rand gerealiseerd kan worden. Als dat niet mogelijk is dan mag de bloemenrand jaarlijks worden ingezaaid.
- Indien 33% van de percelen meer dan 2000m² bloemenrand geeft, dan volstaat 2000m² of meer op basis van vrijwilligheid.

Keuze bloemenmengsel

Wij vragen u om een mengsel te kiezen met de volgende kenmerken:

1. **Inheems:** Uit Nederland afkomstig met als doel om inheemse insecten te herbergen.
2. **Meerjarig:** Bij voorkeur een meerjarig mengsel (m.u.v. huurpercelen).
3. **Bloemrijk:** Bloemrijke mengsels, mede voor een mooie uitstraling en het aantrekken van bijen.

Overleg met uw adviseur of zaadfirma voor geschikte bloemenmengsel voor uw akkers/erf. Daarnaast kunt u ter inspiratie in de link in bijlage 1 brochures vinden met inheemse bloemenmengsels. In bijlage 2 kunt u tips voor de aanleg van een bloemenrand terugvinden.

Overleg met uw adviseur of zaadfirma voor geschikte bloemenmengsel voor uw akkers/erf. Daarnaast kunt u ter inspiratie in de link in bijlage 1 brochures vinden met inheemse bloemenmengsels. In bijlage 2 kunt u tips voor de aanleg van een bloemenrand terugvinden.

Hieronder ziet u een aantal voorbeelden van bloemen:

Benaming	Nederlandse benaming	Kleur
Agrostemma githago	Bolderik	Lila
Centaurea cyanus	Korenbloem	Blauw
Consolida regalis	Wilde ridderspoor	Blauw
Glebionis segetum	Gele ganzenbloem	Geel
Lapsana communis	Akkerkool	Geel
Matricaria recutita	Echte kamille	Wit
Papaver dubium	Bleke klaproos	Rood
Papaver rhoeas	Grote klaproos	Rood
Silene noctiflora	Nachtkoekoeksbloem	Wit
Vaccaria hispanica	Koekruid	Roze
Achillea millefolium	Duizendblad	Wit
Anthemis tinctoria	Gele kamille	Geel
Centaurea jacea	Knoopkruid	Roze
Fagopyrum esculentum	Boekweit	Wit

Tips voor geschikte mengsels

Raadpleeg uw adviseur voor geschikte bloeiende mengsels die passen bij uw gewassen.

Daarnaast kunt u in onderstaande brochures bloemenmengsels terugvinden, let erop dat u een meerjarig, inheems en bloemrijk mengsel kiest:

Tips voor aanleg van een bloeiende rand

Uit de [MediGran catalogus 2020/2021](#):

Bij het inzaaien dient rekening gehouden te worden met de optimale omstandigheden voor zaadontkieming. Indien de bovenste grondlaag een niet al te vaste structuur heeft kan men het inzaaien en het zaaisel licht inharken en aandrukken.

De frequentie van het maaien zal afhangen van de lokale situatie maar in het algemeen kan men stellen dat 1 maaibeurt in september/oktober voldoende moet zijn.

Laat de grond zoveel mogelijk met rust, beperk de werkzaamheden zo veel mogelijk tot het meest nodige.

Tips voor biodiverse, bloeiende windhagen

Voor de windhagen wordt gevraagd naar een optimale bloeihoogte. Hiervoor kan een mengsel van onderstaande hagen worden ingezet en/of toegevoegd aan uw huidige windhaag.

Biodiversiteitshagen

Soort	NL. Naam	Wind scherm	Emissie scherm	Waardplant bacterievuur	Waardplant Xylella	Bloeiend	Bes dragend	Groei kracht	Voordeel	Bloei periode
<i>Acer campestre</i>	Veldsdoorn	++	+	Nee	Nee	-	nee	+	Veel nuttigen	Apr-Mei
<i>Ligustrum vulgare</i>	Wilde liguster	++	+	Nee	Nee	+	ja	++	Sluipwespen en snelle groei	Jun-Jul
<i>Ligustrum ovalifolium</i>	Haagliguster	++	++	Nee	Nee	++	ja	++	Groenblijvend en snelle groei	Jun-jul
<i>Rosa canina</i>	Hondsroos	-	-	Nee	Nee	+	ja	++	Diverse nuttigen	jun-jul
<i>Salix caprea</i>	Boswilg	-	-	Nee	Nee	+	nee	++	Vroege bloei + veel nuttigen	Mrt-Apr
<i>Viburnum opulus</i>	Gelderse roos	+	-	Nee	Nee	+	ja	-	Sluipwespen	Mei-Jun
<i>Sambucus nigra</i>	Gewone vlier	-	-	Nee	Nee	+	ja	++	Oorwormen	Jun-Jul
<i>Fagus sylvatica</i>	Groene beuk	++	++	Nee	Nee	-	nee	+	Houd dor blad vast	Apr-Mei
<i>Alnus glutinosa</i>	Zwarte efs	++	+	Nee	Nee	-	nee	++	Veel nuttigen, snelle groei	Mrt-Apr
<i>Rhamnus frangula</i>	Vuilboom	+	-	Nee	Nee	++	ja	+	Lange bloeitijd, niet dichtbij kersen	Mei-Sep
<i>Cornus sanguinea</i>	Rode Kornoelje	+	-	Nee	Nee	+	ja	+	Roofmijten	Mei-jun
<i>Corylus avellana</i>	Hazelaar	+	+	Nee	Nee	+	nee	+	Veel nuttigen!	Jan-Mrt
<i>Tilia cordata / Tilia platyphyllos</i>	Linde	-	-	Nee	Nee	-	nee	+	Roofwantsen	Jun-Jul
<i>Prunus myrobalan</i>	Kerspruim	-	-	Nee	Nee	+	ja	+		Mrt-Apr
<i>Symphoricarpos albus</i>	Sneeuwbes	-	-	Nee	Nee	+	ja	-		jun-sept
<i>Salix triandra</i>	Amandelwilg	-	-	Nee	Nee	+	nee	++	Vroege bloei + veel nuttigen	Apr-Mei
<i>Carpinus betulus</i>	Haagbeuk	++	++	Nee	Nee	-	-	+	Veel nuttigen!	Apr-Mei
<i>Cornus mas</i>	Gele Kornoelje	+	-	Nee	Nee	+	ja	+	Roofmijten	Mrt-Apr
<i>Viburnum lantana</i>	Wollige sneeuwbal	-	-	Nee	Nee	++	++	-	Grote bloemschermen	Mei-Jun
Ongewenste soorten (niet volledige lijst)										
<i>Amelanchier lamarckii</i>	Krentenboom	-	-	Ja	Nee	++	ja	+	bacterievuur	
<i>Cydonia oblonga</i>	Kweepeer	-	-	Ja	Nee	+	ja	-	bacterievuur	
<i>Fraxinus excelsior</i>	Gewone es	-	-		Nee				essensterfte..	
<i>Prunus avium / Prunus padus</i>	kers	-	-	Nee	JA	+	ja	+	Xylella	
<i>Cytisus scoparius</i>	Bezebrem	-	-	Nee	JA	++	-	-	Xylella	

BIJLAGE 3 – Goedgekeurde Beslissing Ondersteunde Systemen (BOS)

Beheerspunt

Fruitteelt, bedekte teelt en volle grond

Binnen het Beter voor Natuur & Boer programma wordt in diverse maatregelen verwezen naar het gebruik van een BOS. Via dit document willen we jullie informeren over richtlijnen waaraan een BOS moet voldoen.

Definitie BOS

Een beslissingsondersteunend systeem (BOS) is een rekenprogramma, dat rekening houdt met actuele invloeden om tot een advies te komen. Deze adviezen hebben betrekking op gewasbescherming, bemesting en watergift. De adviezen worden opgesteld met bijvoorbeeld behulp van diverse sensoren, online rekenmodellen statistische informatie, weersvoorspellingen en modellen.

Vaak is een BOS als losse module verkrijgbaar, welke bij een groter softwarepakket hoort.

Voorbeelden van een geschikte BOS

Onderwerp	BOS	Link
Water	Watermarks	
Water	Fruitprotect	Nachtvorst melder
Water	FieldGard	Estede Scientific
Water	Fieldmate sensor - temperaturen, luchtvochtigheid en bodemtemperatuur	www.smartfarm.nl
Gewasbescherming	RIMpro	RIMpro Cloud
Gewasbescherming	Fieldmate – waarschuwing voor Alternaria - Phytophthora Knolinfectie - Phytophthora	www.smartfarm.nl
Gewasbescherming	Fieldmate - S spuitadvies	www.smartfarm.nl
Overige	Gewas acties op basis van Taakkaarten	
Water	Sencrop – digitale regenmeter	www.sencrop.com
Overige	Sencrop – digitale windmeter	www.sencrop.com
Overige	Sencrop – Leafcrop Bladnat, Luchttemperatuur, luchtvochtigheid en dauwpunt	www.sencrop.com

BIJLAGE 4 – Overzicht goedgekeurde ontwikkelingsmogelijkheden

Beheerspunt

De teler wordt gevraagd om jaarlijks kennis op te doen over duurzame ontwikkelingen in de teelt. Voorbeelden van goedgekeurde cursussen staan hieronder vermeldt.

Voorbeelden van goedgekeurde cursussen
Het Nieuwe Telen
Het inwinnen van advies van een bodemdeskundige, bij nieuwe aanplant
Deelname bodemadvies via "bodem-up"
Aanmelden bij Bodemconditie.nl, de stappen uitvoeren en de bijbehorende podcast
Een cursus gericht op bodemkwaliteit bijvoorbeeld via René Jochems of Coen Terberg
Cursus weerbare teelt of weerbaar telen met daarin minimaal IPM van bijvoorbeeld Agripoli, Groeibalans, Delphy en/of Glastuinbouw Nederland
Oriëntatiecursus Biologische Landbouw
Cursus duurzaam telen en registreren met datakwaliteit van Agromanager en Vogelaar Vredehof

Er mogen ook andere cursussen worden aangedragen. Een goede ontwikkelingsmogelijkheid is relevant, informeert de boer of telers over nieuwe ontwikkelingen op het gebied van zijn of haar teelt, op het gebied van bodemgezondheid en/of weerbare gezonde gewassen.

Er kunnen ook cursussen/workshops via de afnemer van de gewassen georganiseerd worden. Daarvoor gelden dezelfde voorwaarden zoals hierboven vermeld.

Voor eventuele declareerbare kosten kunt u contact opnemen met uw afnemer.

BIJLAGE 5 – Groenbemesters en rustgewassen

Beheerspunt

Volle grond

De teler:

- Zaait 50% van het Beter voor Natuur & Boer areaal op niveau van het teeltbedrijf in met groenbemester en/of rustgewassen
- Bepaalt de verdeling van de groenbemester en/of rustgewassen. Daardoor kan er een andere verdeling worden gemaakt voor klei- en zandgrond.
- Zaait onmiddellijk een groenbemester of een vanggewas (zonder bemesting) wanneer de oogst voor 1 oktober plaats vindt. De teler laat het gewas dan in de winter staan en past mechanische groundbewerking toe.
- Maakt gebruik van rustgewassen, waaronder vezelgewassen (bijvoorbeeld; vlas- en hennepstro), peulvruchten (bijvoorbeeld; luzerne, erwten, tuinbonen, sojabonen), granen (bijvoorbeeld; tarwe, gerst, triticale, quinoa) en grassen. De GLB-definitie voor rustgewas is hier niet van toepassing.
- Mag in het najaar groenbemester gebruiken als via Boer en Bunder of bodemonderzoek kan worden aangetoond dat het bodemtype zware kleigrond is.

* Dit controlepunt geldt niet voor meerjarige gewassen op hetzelfde perceel (bijvoorbeeld asperges of boomgaardfruit) of voor onbedekte teelt op substraat.

* Huur- en pachtpercelen zijn niet uitgezonderd van dit controlepunt.

Tijdens de audit kan ik laten zien

- De totale oppervlakte (ha) waarop groenbemester en/of vanggewas is gezaaid en het totaal aantal bedrijfshectares (waaruit het percentage berekend kan worden).
- Een overzicht van de ingezaaide groenbemesters en/of vanggewassen.
- Datum van het onderwerken van de groenbemesters en/of vanggewassen.

Geschikte groenbemesters

Groenbemesters zijn gewassen die ingezet worden voor het in stand houden of verbeteren van de bodemvruchtbaarheid en/of het tegengaan van uitspoelen. Zo kunnen ze bijvoorbeeld nutriënten opnemen, een positieve bijdrage leveren aan de structuur van de bodem, vocht onttrekken aan de bodem waardoor de grond eerder bewerkbaar is in het voorjaar, organische stof aanvoeren, de ontwikkeling van aaltjes remmen, de bodem bedekken d.m.v. bodembescherming en de groei van onkruid onderdrukken (bron: Handboek Bodem en Bemesting).

Wij adviseren u om contact op te nemen met uw adviseur voor de juiste groenbemester keuze. Daarnaast kunt u in het handboek groenbemesters veel informatie terugvinden over de juiste keuze voor groenbemesters:

<https://www.handboekgroenbemesters.nl/nl/handboekgroenbemesters.htm>

In het hoofdstuk 'Keuze groenbemesters' kunt u de volgende tabellen terugvinden:

1. Het droge stof en organische stofgehalte (tabel 3.1)
2. De eigenschappen per groenbemester die van belang zijn bij het beschermen/verbeteren van de structuur (tabel 3.2)
3. Een aaltjesschema per groenbemester (tabel 3.3)
4. Een bodemschimmel schema per groenbemester (tabel 3.4)

5. Een bodemplagen schema (tabel 3.5)
6. Waarde van groenbemesters voor bestuivers (bijen en hommels) (tabel 3.6)
7. Stikstof: kengetallen en eigenschappen van groenbemesters (tabel 3.7)
8. Een toelichting op het juiste zaaitijdstip voor groenbemesters (tabel 3.8).

Geschikte rustgewassen

Rustgewassen zorgen voor een diversiteit in het bouwplan waardoor een goede bodemkwaliteit in stand gehouden kan worden. Rustgewassen zorgen voor een juist bodemherstel en een juiste bodembedekking. Dit verbetert naast de bodemkwaliteit ook de waterhuishouding, het bodemleven en voorkomt verlies van nutriënten.

Geschikte rustgewassen zijn onder andere:

- Vezelgewassen (vlas en hennep)
- Vlinderbloemigen (luzerne, erwten, tuinbonen, sojabonen, klaver)
- Granen (tarwe, gerst, triticale, quinoa)
- Grassen.

BIJLAGE 6 – Nestelen

Binnen het Beter voor Natuur programma vragen wij u om nest- en verblijfsvoorziening te creëren voor vier verschillende soorten vogels en/of vleermuizen. Dit om biodiversiteit te creëren op uw erf.

Er wordt van u verwacht dat u nest- en verblijfsvoorzieningen in de vorm van nestkommen, kasten of nestpalen voorziet.

Beheerspunt

De teler stelt nest- en/of verblijfsvoorzieningen voor vogels en/of vleermuizen beschikbaar volgens de gestelde eisen.

Tijdens de audit kan ik laten zien

De nest- en/of verblijfsvoorzieningen:

- Zijn door de teler geplaatst (natuurlijke nestvoorzieningen tellen niet mee)
- Bieden plek aan minimaal 4 verschillende vogel- of vleermuissoorten.
- Hebben een minimale ophanghoogte van 3,5 meter in het geval van vleermuisnesten.
- Zijn bij voorkeur opgehangen aan een boom of bomenrij.

Voorbeelden van voorzieningen

- Nestkommen huiszwaluw
- Uilenkasten
- Huis- of ringmusvoorziening
- Gierzwaluwkast
- Roofvogelkast en/of zitpalen
- Vleermuis kasten
- Spreeuwenkast
- Halfopen nestkast voor roodborst, winterkoning, zwarte roodstaart, kwikstaart
- Nestkasten voor mezen, winterkoninkjes, boomkruiper, boomklevers, bonte vliegenvanger, grote bonte specht, bosuil (bosrijke omgeving).

Bron: Vogelbescherming

BIJLAGE 7 – Onderhoudsrichtlijnen insectenhotel

Het insectenhotel biedt nestgelegenheid aan solitaire bijen en andere kleine insecten zoals spinnen, sluipwespen, gaasvliegen, lieveheersbeestjes en oorwormen. In het insectenhotel zijn tevens voorzieningen gemaakt voor hommels en (nacht) vlinders.

Beheerspunt

Er dient minimaal één insectenhotel aanwezig te zijn per locatie met de volgende eisen:

- Gericht op het zuiden.
- Op een zonnige-, windvrije locatie.
- Waar mogelijk op een bloemrijke plek of binnen een straal van 60 meter van een rij bomen/struiken.

Voor reeds geplaatste insectenhôtels:

- De teler onderhoudt het insectenhotel volgens de richtlijnen in de bijlage onderhoudsrichtlijnen.

Plaatsing specificaties

Het insectenhotel kan op verschillende manieren geplaatst worden, in de grond, op een groen/plat dak of aan de wand. De voorzijde, waar mogelijk, gericht op het zuiden. Waar mogelijk in de luwte en zorg voor de juiste voedselplanten zoals wilde bloemenmengsels voor bijen in de nabije omgeving.

Onderhoudsspecificaties

Het hotel is bewerkt met een blanke lak op waterbasis. Een regelmatige schilderbeurt zal de houdbaarheid natuurlijk verlengen. De bamboe buisjes hoeven niet vervangen te worden tenzij deze zijn beschadigd of er uitgetrokken zijn. Het hotel tevens één keer per jaar in de wintermaanden controleren op algehele toestand en stabiliteit.

BIJLAGE 8 – OS balans

Beheerspunt

Volle grond en fruitteelt

Binnen het Beter voor Natuur & Boer programma vragen wij u om een organische stof balans op te maken. Het doel is om op bedrijfsniveau een minimale, neutrale en bij voorkeur gemiddeld positieve organische stofbalans te hebben. De organische stof balans kan via diverse methoden berekend worden.

De organische stof berekeningen kunt u uitbesteden of zelf berekenen. Het effectiefste is om de organische stof balans te berekenen na het seizoen (en vóór de start van het nieuwe seizoen). Een tool die bijvoorbeeld gebruikt kan worden om de EOS te berekenen is de OS Balans: <https://om-balance.org/nl/>. Zie een toelichting van deze tool hieronder onder het kopje “Berekening OS balans”.

We verwachten het volgende van u:

- Een organische stofbalans van alle percelen die u dit seizoen voor Beter voor hebt geteeld, inclusief de gehuurde- en/of gepachte percelen (bij gehuurde- en/of gepachte percelen moet u kunnen aantonen dat u de grond beter achterlaat dan toen u de start op deze bodem maakte).
- Bij voorkeur voert u al uw percelen in, in de organische stofbalans.

Uitzondering: Indien de afbraak van OS meer dan 2.500kg/ha/jaar bedraagt geldt een bovengrens voor de benodigde EOS aanvoer van 2.500kg/ha/jaar en is een negatieve balans als gevolg hiervan toegestaan.

Naast de minimaal neutrale EOS-balans vraagt het Beter voor Natuur schema voor een handhaving van een minimaal organisch stofgehalte in de bodem:

	Toe te voegen EOS in %	
	Klei	Zand
<1,5%	Neutraal + 20%	
1,5-2%	Neutraal + 10%	
<2,5%		Neutraal +20%
2,5-3%		Neutraal +10%

Uitzondering: Als de teler aantoonbaar de benodigde aanvullingen niet kan halen, i.v.m. de wettelijke mineralenboekhouding, moet er minimaal 5% aanvullende effectieve stof worden toegevoegd.

Berekening OS balans

Ga naar de website: <https://om-balance.org/nl/>

- **Registreren:** Eerst dient u zich te registreren. Dit kan door onderaan op de homepage te klikken op ‘registreer’ (als u al een account heeft klikt u op ‘inloggen’).

Stap 1: Bedrijfsgegevens invullen

Vul hier de volgende gegevens in:

- Bedrijfsnaam en postcode
- Kies voor perceelbalans of bedrijfsbalans
  - Indien u gewassen op meer dan één perceel onder Beter Voor teelt en/of meerdere percelen wilt toevoegen kiest u voor ‘bedrijfsbalans’. Bij deze optie kunt u namelijk meerdere percelen toevoegen aan één balans, waardoor u een gemiddelde organische stof balans op bedrijfsniveau ziet.

- Indien u in totaal één perceel onder Beter Voor teelt en verder geen percelen wilt invoeren, kiest u voor 'perceelbalans'.
- Regio
- Bodemtype
- Wat is het organisch stofgehalte (%)?
  - Deze gegevens kunt u verkrijgen uit monsternames.
- Wat is de fosfaattoestand?
  - Deze is niet verplicht in te vullen.

Stap 2: Perceelgegevens

Vul deze in voor het afgelopen seizoen:

- Algemene perceelgegevens
  - Naam
  - Jaar
  - Grootte in hectare
- Hoofdgewas
  - Inclusief eventueel groenbemesters
- Type bemesting
  - Welke organische meststof, inclusief hoeveelheid (ton/ha.)

Let op: Klik op geavanceerd om het % organische stof en/of bodemtype aan te passen voor het betreffende perceel.

BIJLAGE 9 – Protocol scheiding producten op locatie Beter voor Natuur & Boer

Beheerspunt

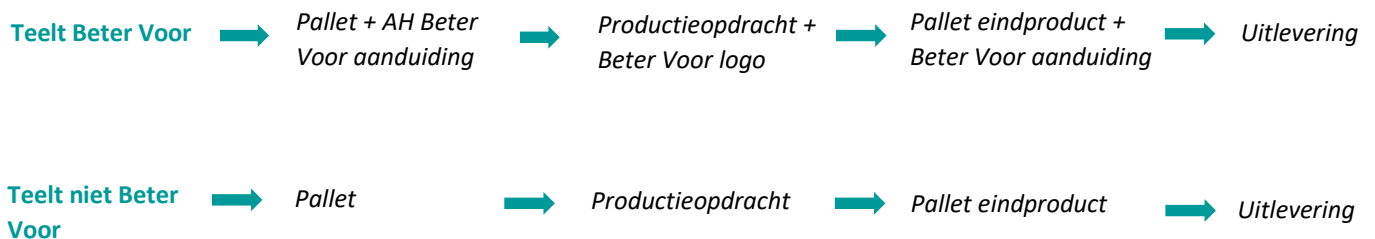
De teler zorgt binnen Beter voor Natuur & Boer dat de productstromen (Beter voor Natuur & Boer en gangbare, niet Beter voor Natuur & Boer) gescheiden worden op bedrijfsniveau.

De productstromen dienen gescheiden te worden:

- In ruimte en/of tijd; en
- Door fysieke onderscheiding, door middel van kleuren, een A4 of andere eigenschappen van productdragers (als; kratten, zakken, trays, onderzetters, haken, etc.); en/of
- Door virtuele onderscheiding, merken van productstromen middels een automatiseringssysteem.

Bedrijven die in het bezit zijn van equivalente certificaten: BRC, IFS, Biologisch of FSSC22000, ontvangen een ontheffing voor deze eis, maar moeten wel vastleggen dat voor Beter Voor dezelfde procedure(s) gelden.

Voorbeeld onderstaand scheidingsprotocol:

BIJLAGE 10 – Risico- en verboden stoffen

Beheerspunt

Binnen het Beter voor Natuur schema wordt gesproken over verboden werkzame stoffen en risicostoffen. Hieronder vinden jullie de lijsten van de stoffen die hieronder vallen.

Verboden stoffen:

Verboden werkzame stoffen	Aard van het gewasbeschermingsmiddel
bromuconazool	Fungicide
cypermethrin	Insecticide
flumioxazin	Herbicide
mecoprop-p	Herbicide
tefluthrin	Insecticide
pirimifos-methyl	Insecticide
esfenvaleraat	Insecticide
lambda-cyhalothrin*	Insecticide
deltamethrin*	Insecticide
oxamyl*	Nematicide

(*) Producten met een (*) achter de naam zijn middelen met een meldplicht. Wanneer er geen andere optie is dan dit middel toch te gebruiken moet dit worden gemeld bij de ketenpartner.

Risicostoffen:

Werkzame stoffen met hoog risico	Aard van het gewasbeschermingsmiddel
metalaxyl-m	Fungicide
etoxazool	Insecticide
imazamox	Insecticide
pendimethalin	Herbicide
spinosad	Insecticide
tebuconazool	Fungicide
metribuzin	Herbicide
pirimicarb	Insecticide
abamectin	Insecticide
cyantraniliprole	Insecticide
ethofumesaat	Herbicide